

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

แนวคิด “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละบ้านมีผลิตภัณฑ์หลัก 1 ประการ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากรท้องถิ่น ลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่น ไปสู่เมืองใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (กระทรวงมหาดไทย, 2544)

จากแนวคิดดังกล่าวรัฐบาลได้จัดทำแผนในการพัฒนาและส่งเสริมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์โดยการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นของแต่ละตำบล มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คณะกรรมการเหล่านี้ได้ทำการแต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการการตลาด ในส่วนของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้ถูกแบ่งออก เป็น 6 ประเภท (กรมการพัฒนาชุมชน, 2545) คือ

1. อาหาร
2. เครื่องดื่มทั้งประเภทมีแอลกอฮอล์และไม่มีแอลกอฮอล์
3. เครื่องประดับเครื่องตกแต่งและเครื่องใช้
4. ศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึก
5. สบุนไฟที่ไม่ใช่อาหารและยา
6. เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย

จากการที่รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาสินค้า OTOP ในเชิงลึก โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อผลักดันให้เป็นวิสาหกิจชุมชนนั้นนับว่าเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งในการสนับสนุนนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นอย่างมาก แต่ยังคงขาดการสร้างฐานความรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้มีการพัฒนาความสามารถของคนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสถานการณ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผ่านมามีพบปัญหาหลายด้านด้วยกัน สามารถสรุปปัญหาของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ดังนี้

1. ด้านการจัดการธุรกิจ การตลาด และเงินทุน ผู้ผลิตพื้นบ้านส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาย ขาดความรู้ด้านการจัดการธุรกิจ การจัดการเงินทุนหมุนเวียน และการตลาด การบริหารจัดการลดต้นทุน เป็นผลให้ผู้ผลิตได้ผลตอบแทนต่ำ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์บางชนิดมีราคาสูงในทัศนะของผู้ซื้อ เช่น ผ้าทอพื้นเมือง

2. ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ ปัญหาตลาดที่มีจำกัด เนื่องจากคุณภาพผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานผู้บริโภคขาดความมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัย โดยเฉพาะกระบวนการผลิตอาหารแปรรูปพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ยังไม่ถูกสุขลักษณะ

3. ด้านวัตถุดิบ เส้นใยฝ้าย เส้นไหม ส่วนใหญ่ซื้อจากต่างประเทศ มีราคาสูง นอกจากนี้ยังขาดความหลากหลายของชนิดเส้นใยธรรมชาติ และสีย้อมธรรมชาติเริ่มมีจำกัด

4. ด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะผ้าทอพื้นบ้านยังขาดการออกแบบให้เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ ส่วนการบรรจุหีบห่ออาหารแปรรูปยังไม่เหมาะสมทั้งในด้านการป้องกันการปนเปื้อนและการพกพาสำหรับผู้บริโภค

5. ด้านการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำเป็นส่วนๆ ตามความสนใจของนักวิชาการแต่ละสาขา กระจัดกระจายและขาดการสนับสนุนถ้าทำงานวิจัยครบวงจร

6. ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบความซ้ำซ้อนของหน่วยงานส่งเสริมและให้การสนับสนุน ทำให้ชาวบ้านสับสน กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยียังใช้วิธีการ ให้ความรู้ด้านเนื้อหา มากกว่าการกระตุ้นให้คิดค้นหาวิธีการของตนเอง ในขณะที่ตัวกันลักษณะการส่งเสริมยังไม่ตรงตามความต้องการของผู้ผลิต ขาดความต่อเนื่องและไม่มีการต่อยอดกันและกัน การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผ่านมา เป็นความต้องการจากส่วนกลาง ในขณะที่ตัวกันการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนยังขาดกระบวนการและกลไกการพัฒนาที่ระบบอย่างครบวงจร และขาดการบริหารจัดการภาพรวม ทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านย่ำอยู่กับที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทหน้าที่ดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้ผลิตตามความต้องการของท้องถิ่นปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีการทำความร่วมมือกับชุมชนชาวอำเภอคอยสะเกิดในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น โดยการเข้าไปพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของอำเภอคอยสะเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษาและท้องถิ่นเป็นครั้งแรกพบว่า ชุมชนแรกที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อสนองความต้องการของชุมชนคือ ชุมชนชาวไทลื้อ อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนไทลื้อเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่นทั้งนี้เพราะเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในสิบสองปันนาตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศจีน มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทั้งด้านสถาปัตยกรรม การแต่งกาย อาหารและภาษาของตนเอง ควรแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมให้สืบทอดต่อไป แต่ปัจจุบันจากการสำรวจข้อมูลพบว่า พื้นที่ของชุมชนไทลื้อใน อำเภอคอยสะเกิด เหลือเพียงแค่ 4 ชุมชนเท่านั้น ได้แก่ชุมชนไทลื้อหมู่บ้านหลวงเหนือ หมู่บ้านหลวงใต้

หมู่บ้านโป่งกุ่มและหมู่บ้านป่าคา โดยชุมชนไทลื้อดังกล่าวมีความต้องการในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนเอง ทั้งในด้านอาชีพ รายได้ หนี้สิน และความเป็นอยู่ของครัวเรือน โดยเฉพาะรายได้ของชุมชนจากการสร้างสินค้า OTOP ปรากฏว่าประสบปัญหาเป็นอย่างมาก คือ การมีกลุ่มผลิตภัณฑ์หลายกลุ่มที่ผลิตออกมาเหมือน ๆ กัน โดยเฉพาะสินค้าประเภทอาหารที่ยังวนเวียนอยู่กับที่มีรูปแบบการผลิตที่ไม่ได้มีการวางแผนการตลาด เมื่อถึงเวลาก็มาจำหน่ายแข่งขันกัน ปัญหาการขาดการพัฒนา รูปแบบให้แปลกใหม่ โดยเฉพาะสินค้าที่ผลิตจากวัตถุดิบประเภทเดียวกัน ไม่ได้มีรูปแบบฉีกแนวใหม่ มีการผลิตซ้ำ ๆ กัน ง่ายต่อการลอกเลียนแบบ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพของสินค้าในด้านฝีมือ ซึ่งเมื่อลูกค้าซื้อไปใช้ สินค้าเหล่านั้น ๆ เกิดการชำรุดเสียหายง่าย

ด้วยเหตุผลจากความต้องการของชุมชนไทลื้อและนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการผู้ผลิตอันประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจชุมชน การตลาด การเงินการบัญชี และการบริหารจัดการในองค์กร ทำให้เกิดแนวทางร่วมกันในการพัฒนาสินค้าของชุมชนไทลื้อให้ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น OTOP เป็นที่ยอมรับในระดับสากลและสร้างรายได้เพิ่มให้กับชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพของสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- 1.2.2 เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- 1.2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)

1.3 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่มาตรฐานชุมชนและท้องถิ่น OTOP โดยผู้ผลิตทั้งหมดใน 4 หมู่บ้านจัดประเภทได้ 4 ประเภท ที่จะนำการศึกษาและหาทางพัฒนา ได้แก่

- 1.3.1 ผู้ผลิตอาหาร
- 1.3.2 ผู้ผลิตศิลปประดิษฐ์และเครื่องใช้
- 1.3.3 ผู้ผลิตสมุนไพร
- 1.3.4 ผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือพื้นเมือง

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษาค้างนี้จะทำการศึกษาศักยภาพพื้นฐานของชุมชนทั้ง 4 เพื่อจะได้นำไปหาแนวทางร่วมกันเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการธุรกิจให้ประสบความสำเร็จอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน การศึกษาจะอาศัยวิธีการ แบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง การศึกษาจะใช้เวลาทั้งสิ้น 1 ปี (แบ่งเป็น 3 ระยะ) กล่าวคือ ระยะแรกจะใช้เวลาทั้งสิ้น 12 เดือน ในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาผู้ผลิตสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ด้านองค์ความรู้

1.5.1.1 บริบทและศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตในการบริหารจัดการองค์กร การตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ผลิต ไร่ลือ อ. คอยสะเกิด จ. เชียงใหม่

1.5.1.2 สภาพปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการองค์กร การตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ผลิต ไร่ลือ อ. คอยสะเกิด จ. เชียงใหม่

1.5.1.3 กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กร การตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ผลิต ไร่ลือ อ. คอยสะเกิด จ. เชียงใหม่

1.5.1.4 ผู้ช่วยนักวิจัย (นักศึกษา) ได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน ได้ทราบถึงข้อมูล ศักยภาพและกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิต ไร่ลือ อ. คอยสะเกิด จ. เชียงใหม่

1.5.2 ด้านการพัฒนา

1.5.2.1 กลุ่มของผู้ผลิตสินค้า ไร่ลือ อ. คอยสะเกิด จ. เชียงใหม่ เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กร การตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิต

1.5.2.2 ผู้ผลิตสินค้า ไร่ลือ อ. คอยสะเกิด จ. เชียงใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการบริหารจัดการองค์กร การตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.5.2.3 เกิดการรวมกลุ่มเพื่อเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

1.5.3 หน่วยงานต่าง ๆ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1.5.3.1 เจ้าหน้าที่กลุ่มงานพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตรสามารถนำผลการวิจัยและรูปแบบการวิจัยครั้งนี้ไปพัฒนากับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

1.5.3.2 พัฒนาการชุมชนระดับอำเภอ สามารถนำผลการวิจัยและแนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปใช้ส่งเสริม สนับสนุนกลุ่มอาชีพในชุมชนได้

1.5.3.3 ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ นำผลการวิจัยไปดำเนินการต่อไป

1.5.3.4 กระทรวงอุตสาหกรรมนำผลไปประชาสัมพันธ์และขยายผล เพื่อพัฒนาผู้ผลิตต่อไป

1.5.3.5 นำองค์ความรู้ด้านการพัฒนา ระบบการจัดการ วิสาหกิจชุมชน ที่ได้จากการวิจัยสู่การเรียนการสอนให้แก่นักศึกษาและนำไปสร้างองค์ความรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

1.5.3.6 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นำผลงานวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน การบริหารจัดการผู้ผลิตให้แก่นักศึกษา

1.5.3.7 นักศึกษาได้ประสบการณ์ตรงจากการวิจัย เช่น นักศึกษาโปรแกรมวิชาบริหารธุรกิจได้รับประสบการณ์ตรงจากกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการผู้ผลิต

1.6 สมมุติฐานของการวิจัย

การศึกษาโครงการบริหารจัดการผู้ผลิตไทลื้อเพื่อยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชนระดับประเทศมีสมมุติฐานในการวิจัยคือ

1.6.1 กลุ่มผู้ผลิตไทลื้อ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของกลุ่ม สามารถเพิ่มศักยภาพของผู้ผลิตและพัฒนาผู้ผลิตของตนเองก้าวสู่วิสาหกิจชุมชนระดับชาติได้ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)

1.6.2 การร่วมมือกันระหว่างกลุ่มผู้ผลิตในชุมชน นักวิจัยและองค์กรในท้องถิ่น สามารถหาแนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคม แก้ไขปัญหาความยากจน ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนไทลื้อ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้

1.7 นิยามศัพท์

1.7.1 สินค้าชุมชน หมายถึง สินค้าที่ผลิตโดยใช้ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญของคนในชุมชน

1.7.2 สินค้า OTOP หมายถึง สินค้าที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมนำมาผลิตใช้เองภายในชุมชนของตน มาทำให้เป็นธุรกิจเพื่อให้เกิดรายได้ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.7.3 มาตรฐานผลิตภัณฑ์ OTOP หมายถึง การมุ่งพัฒนาสินค้าชุมชนในเรื่องของคุณภาพ ความสามารถในการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

1.7.4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำชนเผ่า องค์กรภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา วางแผนดำเนินอาชีพหัตถกรรม กิจกรรม ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาซึ่งเป็นการอาศัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรมนุษย์ และการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

1.7.5 ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ศักยภาพของคนในชุมชนที่มี การรวมตัวตั้งกลุ่ม องค์กร มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกตลอดจนมีผู้นำที่มีคุณธรรม ยุติธรรมและมีแผนงานชุมชนโดยสมาชิก

1.7.6 ระบบการบริหารจัดการ หมายถึง กลไกที่ทำให้องค์กรเจริญเติบโตและก้าวไปสู่ความสำเร็จ ด้วยการจัดแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันตามลำดับขั้นของการจัดการ

1.7.7 การบริหารกระบวนการผลิต หมายถึง การวิเคราะห์ความสามารถในการผลิตและ การดำเนินงานด้วยความสามารถด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ ภายใต้ต้นทุนที่ต่ำที่สุดตอบสนอง ความต้องการของลูกค้าได้ทันตามความต้องการ

1.7.8 การบริหารการเงินและการบัญชี หมายถึง การบำรุงรักษาและการจัดสรรเงิน การบริหารเงินที่ดีจะต้องเพิ่มมูลค่าของกิจการและผลตอบแทนของธุรกิจในระยะยาว

1.7.9 GMP (Good Manufacturing Practice) หมายถึง หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหารให้ปลอดภัย

1.7.10 SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) หมายถึง ความสามารถ และสถานการณ์ในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

1.8 ข้อยกเว้นของการวิจัย

เนื่องจากชุมชนไทลื้ออาศัยอยู่ในบ้านลวงเหนือ บ้านลวงใต้ บ้านป่าคาและบ้านโป่งกุ่ม ทำอาชีพที่จะพัฒนาได้อยู่ในบ้านลวงเหนือและลวงใต้ ส่วนบ้านป่าคาชุมชนไทลื้อมีอาชีพรับเย็บผ้าและบ้านโป่งกุ่ม ชุมชนไทลื้อมีอาชีพทำนา